ХРИСТО БОТЕВ

1848—1948

СПОМЕННА КНИГА

ХРИСТО БОТЕВ

1848—1948

СПОМЕННА КНИГА

НАУЧЕН ИНСТИТУТ ХРИСТО БОТЕВ

Христо Ботйов

Тоз, който падне в бой за свобода,
той не умира...

ПОЗИВ

Граждани и гражданки
на Народната република България,

На 7 януари 1949 година от целия наш народ с най-голяма тържественост ще бъде отпразнувана 100-годишнината от рождението на най-великия син на нашия народ, последователния демократ-републиканец, пламенния революционер — водач на нашето национално-освободително движение, поборника за вечна дружба с великия руски народ, гениалния поет, ненадминатия до сега от никого у нас българин — Христо Ботев.

Нашата национално-демократическа революция от 70-те години на миналия век издигна огромните фигури на нашите възрожденци. Между тях с най-висок духовен ръст се открояза величавата фигура на най-пламенния певец, на най-страстния и непримирим борец срещу всякакво политическо и духовно мракобесие — Христо Ботев.

Христо Ботев е върхът, до който се издигна нашето национално-демократическо освободително движение. Нещо повече — със своя пламенен зов за радикална народна революция, която да помете всичко отживяло, цялата смет, наследена от прогнилата Отоманска империя, и да донесе не само политическо и национално, но и социално освобождение на трудещите се, Христо Ботев стана предтеча на социализма у нас, предвестник на оная сила, работническата класа, която по-късно ще подеме неговото знаме и с изяснени идеи и ясно набелязан път ще осъществи неговите мечти.

Последователният демократизъм на Ботев го прави така съвременен, така жив и днес. Неговата борба за плебейско решение на задачите на нашата национално-освободителна революция против феодализма и турското иго го прави свързващо звено между нашето Възраждане и днешната епоха на изграждащия се социализъм.

От Ботев се учиха всички последващи поколения на нашия трудящ се народ — той стана тяхно знаме и завет.

Още от Ботев се учехме, че нашият народ заедно „с другите славяни има що да каже на света и що да внесе в човещината".

Още от Ботев се учехме, че „няма славянин, южен или западен, няма свестен човек, който да не съчувствува на идеята за южнославянската федерация..."

Още от Ботев нашият народ се учеше и възпитаваше в истински патриотизъм и здрав интернационализъм и знаеше, че „само разумният и братски съюз между народите е в състояние да унищожи теглилата, сиромашията и паразитите на човешкия род и само той съюз е в състояние да въдвори истинна свобода, братство, равенство и щастие на земното кълбо".

От Ботев се учеха народните борци, как да служат на народа, как да обичат народа и как да мразят неговите врагове.

С Ботевски песни се водеха всички борби на трудещите се у нас.

С Ботевски песни отиваха на смърт нашите борци против буржоазната реакция и фашизма, против капитализма, за народна демокрация и социализъм.

Във всички трудни минути от своя живот нашият народ е черпил вдъхновение и кураж от неговите песни, неговото слово, неговия подвиг.

„Великият наш национален герой, революционер и поет Христо Ботев е и си остава най-възвишеният пример за българския народ, за неговата младеж, за неговото народно студентство“ (Г. Димитров).

Граждани и гражданки,

След освобождението от турското иго нашата продажна буржоазия измени на делото на Ботев — тя стана чужда агентура.

Работническата класа и нейният авангард — славната Комунистическа партия, борейки се под знамето на Маркс, Енгелс, Ленин и Сталин за събаряне господството на капитализма и за победата на новия социалистически строй, станаха единствени приемници и на делото и заветите на Христо Ботев.

„Влагайки ново политическо, стопанско, социално и културно съдържание, съобразно с днешната историческа обстановка, Отечественият фронт се явява приемник така също и на делото и заветите на великите наши национални революционери и апостоли Васил Левски и Христо Ботев“ (Г. Димитров).

Днес ние трябва да бъдем горди и щастливи, че най-светлите мечти и надежди на Христо Ботев се превръщат, под ръководството на Комунистическата партия и под знамето на Отечествения фронт, в живо дело.

Днес, в условията на строящия се социализъм, ние трябва по Ботевски да служим всеотдайно и беззаветно на нашата прекрасна Родина.

По Ботевски да обичаме до смърт народа си.

По Ботевски да мразим враговете му — нашенски и чужди.

Заветите на Ботев ни задължават да се сплотим под знамето на Отечествения фронт на Народната република България, начело с вожда и учителя на нашия народ др. Г. Димитров — знамето на социализма.

Граждани и гражданки,

Да не остане кът от нашата Родина, да не остане дом, да не остане нито един честен човек незасегнат и невъодушевен от Ботевския дух за нови творчески усилия, за нови победи по пътя към социализма!

Вечна слава на великия Христо Ботев и на неговото дело!

С Ботевския жар и Димитровска воля — напред към социализъм!

София, 10 ноември, 1948 г.

Общонароден комитет Христо Ботев

Почетен председател: Министър-председателят на България **Георги Димитров**.

Председател: Председателят на КНИК — министър **Вълко Червенков**.

Подпредседател: проф. академик **М. Димитров**

Членове: От Националния съвет на ОФ — **В. Коларов**, **Г. Трайков**, **Кимон Георгиев**, **Г. Попов**, **Гочо Грозев**, **Яни Янев**, **Г. Кулишев**, **Хр. Мархолев**, **Добри Бодуров**, **Сл. Стоилов**; от Общия работнически професионален съюз — **Райко Дамянов**; от Комитета за наука, изкуство и култура — **Рубен Леви**; от Столичния народен съвет — **Тодор Стоянов**;

от Градския комитет на О. Ф. — Т. Живков; от Академията на науките — Тодор Павлов, Елин Пелин; от Софийския университет — проф. Г. Наджаков, проф. Ас. Киселинчев, проф. Мих. Геновски; от Съюза на артистите — П. Димитров, Кр. Сарафов; от Съюза на писателите — Людмил Стоянов, Камен Зидаров; от Съюза на работниците по просветата — Тодор Самодумов; от Върховния читалищен съюз — Никола Кондарев; от Съюза на бойците против фашизма — Димо Дичев; от Съюза на научните работници — Сава Гановски; от Българския народен женски съюз — Ст. Бакалова; от Съюза на народната младеж — Ж. Живков, Лалю Ганчев, Ат. Стойков; от Българското историческо д-во — проф. Ал. Бурмов; от Общия земеделски и професионален съюз — Стоян Попов; от Общия занаятчийски и професионален съюз — Х. Щерев; от Народна библиотека — проф. Тодор Боров; от Научния институт Хр. Ботев — Дим. Осинин, Жак Натан; от Радио София — Карло Луканов; от Съюза на журналистите — Енчо Стайков, ген. о. з. Хр. Стойков, Димо Казасов; от Съюза на българските художници — Петър Славов; от Съюза на българските музиканти — Георги Димитров; от Народния театър — Георги Караславов; от Дирекция на печата — Владимир Топенчаров; от Славянския комитет — д-р Ив. Пашов, проф. Г. Цанев, проф. П. Динеков, Ав. Браничев; от Съюза на българо-съветските д-ва — Петър Димитров, Мара Стефанова; от Българо-румънското д-во — Орлин Василев; представител на гр. Калофер — Иван Ников и представител на гр. Враца — Димитър Василев.

ЖИЗНЕНИЯТ ПЪТ НА БОТЕВА

25 дек.	1848	Роден в Калофер.
	1854	Баща му се преселва в Карлово, дето Ботев започва основното си образование и учи до края на учебната 1857/1858 г.
	1858	Даскал Ботьо се връща в Калофер и синът му продължава образованието си при него.
14 ноем.	1863	През Цариград пристига в Одеса и постъпва като частен ученик във II Одеска гимназия.
	1865	Изключен от гимназията, остава в Одеса до септ. 1866.
Окт.-дек.	1866	Учител в с. Задунаевка, Бесарабия.
Януари	1867	Връща се в Калофер да замести в училището болния си баща.
15 април	1867	П. Р. Славейков обнародва във в. *Гайда* Ботевото стихотворение „Майце си“.
11 май	1867	На празника Кирил и Методи държи българска реч.
Септ.	1867	Напуска Калофер завинаги и пристига в Гюргево.
Окт.	1867	Пристига в Букурещ няколко дни след смъртта на Раковски.
Коледа	1867	Пристига в Браила и се настанява на работа в печатницата на Д. Паничков.
12 февр.	1868	*Дунавска зора*, Браила, обнародва Ботевото стихотворение „Към

Иванка Ботьо Петкова
майка на поета-революционер.

	брата си“.
Лятото 1868	Боледува тежко. Записва се секретар в четата на Жельо войвода.
Август 1868	Пристига в Букурещ като актьор в трупата на Войников.
13 сеп. 1868	Записва се студент в медицинското училище.
Септ.-дек. 1868	Изпада в крайна мизерия и прекарва зимата заедно с Васил Левски в една запусната воденица край Букурещ.
1 февруари 1869	Излиза първият брой на в. Тъпан, в чието редактиране участвува.
Края на март 1869	Заминава за Александрия като частен учител по български език в тамошното училище.
Юли 1869	Уволнен от Александрия заради нападките срещу чорбаджиите, прибира се в Букурещ и влиза в допир с Любен Каравелов.
Начало на авг. 1869	Заминава за Исмаил като български учител. Среща с руския революционер Нечаев.
Учебната 1869/70	Около Ботев в Исмаил се събират руски емигранти.
1 юни 1870	Заедно с Велико Попов, учител в Галац, редактира възванието „До българските революционни комитети в България“.
Летна ваканция 1870	Закрепване на връзките с Каравелова, който обнародва в своя в. Свобода Ботеви стихотворения. Прекарва лятото всред липованите в Дунавската делта.

	Задълбочаване на връзките му с руските революционери.
Окт. 1870	Боледува в Исмаил.
20 април 1871	Редактира „Символ-верую на българската комуна“ и заедно с Велико Попов изпраща телеграма до Парижката комуна.
Май 1871	Зарязва учителствуването в Исмаил, пристига в Браила и подготвя излизането на „Дума на българските емигранти“.
10 юни 1871	Излиза първият брой на Дума.
Краят на юли	Ботев е тежко болен, Дума спира.
и нач. на авг. 1871	След оздравяването сътрудничи в излизащите в Браила хумористични вестници Кърлеж и Оса.
29 септ. 1871	Издава специален лист „Причините за неуспеха на Бълг. книжовно дружество“.
1–3 окт. 1871	Участвува в годишното събрание на Бълг. книжовно дружество в Браила като делегат на Галацката община.
Пролетта на 1872	Арестуван за участие в конспирации на руски революционери в Румъния. След излизане от затвора се прибира в печатницата на Каравелова като редовен сътрудник на Свобода.
Началото на 1873	Издава своя превод „Уроци за първите четири аритметически правила и за счетовете“, от Михайлов.
1 май 1873	Започва да издава хумористичен вестник Будилник, който спрял на 4-ия брой през юни 1873.

Авг. 1873 -септ. 1874	Сътрудничи в Каравеловия в. Независимост.
20—21 авг. 1874	Участвува в общото събрание на БРЦК.
Септ. 1874	Става учител в българското училище в Букурещ.
Ноем. 1874	Напуска учителството, за да се посвети всецяло на пряка революционна работа.
Есента 1874	Ботев прочита „Капиталът“ от Маркс в руски превод.
9 дек. 1874	Започва да излиза Ботевият в. Знаме.
27 дек. 1874	Участвува в общото събрание на БРЦК в Букурещ.
1 ян. 1875	Издава Стенен календар за 1875 г.
Пролет. 1875	Влошаване на отношенията между Ботев и Каравелов.
	Издава двата свои превода: „За славянското произхождение на дунавските българи“ от Д. Иловайски и „Кремуций Корд“, драма от Н. Костомаров.
Юли 1875	Започва да излиза наново в. Тъпан при близкото участие на Ботев Оженва се за Венета Ст. Весирева, племенница на митрополита Панарет Рашев.
12 август 1875	Общо събрание в Букурещ за избиране на нов революционен комитет.
Края на авг. 1875	По решение на Събранието заминава за Одеса да доведе Филип Тотю, който да застане начело на тъкмените чети за България.

14 септ. 1875	Спира да излиза в. Знаме.
20 септ. 1875	Връща се от Одеса заедно с Филип Тотю.
30 септ. 1875	Подава си оставката от БРЦК.
Края на 1875	Издава Стенен календар за 1876 г. Излиза от печат сбирката „Песни и стихотворения от Ботйова и Стамболова“.
12 февр. 1876	Прочутото писмо до Т. Пейов.
6 април 1876	Раждането на Иванка, дъщерята на Ботева.
20 април 1876	Заминава за Русия за оръжие, хора и пари. Посещава Одеса, Николаев и Кишинев.
1 май 1876	Връща се от Русия.
3 май 1876	Издава първия брой на в. Нова България.
Нач. на май 1876	Прави последни приготовления за организирането на четата, начело на която ще мине Дунава.
13 май 1876	Разделя се с домашните си и заминава за Гюргево.
16 май 1876	Качва се на парахода „Радецки“ от Гюргево.
17 май 1876	Завладява парахода и слиза с четата на българския бряг при Козлодуй. Усилен денонощен поход от Козлодуй до Милен камък.
18 май 1876	Големият бой на Милен камък. Нощта срещу 19 май четата си пробива път с оръжие към Веслец.
19 май 1876	Четата почива на Веслец през целия ден и прави военни упражнения.
20 май 1876	Последният бой в Околчица, Ботев пада убит.

БОТЕВАТА ЧЕТА

Неокончателен списък на четниците, преминали Дунава с парахода „Радецки“

Христо Ботев — воевода
Никола Д. Войновски — военен командир

Взводни командири:

Спас Ив. Соколов
Димитър Икономов
Георги Матев
Петър Йорданов

Съветници:

Никола Обретенов
Георги Апостолов
Петър Ванков
Давид Тодоров
Теофан Раданов
Сава Катрафилов

Знаменосец:

Никола Симов — Куруто

Четници:

Александър х. Димитров
Ангел Стоянов
Ангел Тодоров
Антон Куков
Атанас Алексиев
Атанас Ив. Горов
Атанас Димитров
Атанас Джумалиев
Атанас Николов Свецаров
Атанас Рафаилов

Атанас Петров
Атанас х. Иванов Чартазанов
Банко С. Толимов
х. Бенчо Симеонов (Николов)
Васил Ненчев
Васил Стоянов
Васил Кънчев
Васил Иванчев
Васил Иванов
Васил Стоянов
Васил Христов
Владимир Тодоров Друмев
Вълчо Добрев
Върбан Господинов
Ганчо Стоянов
Георги Андреев
Георги Христов
Георги п. Стефанов
Георги М. Стайков
х. Георги Найденов Гръблаша
Гюро Начев
Григор Костов
Дако Йонков
Димитър Ив. Багрянов
Димитър Кутев
Димитър Тодоров-Димитрото
Димитър Стефанов Казака
Димитър Г. Катържийски
Димитър Кючуков
Димитър Йорданов
Димитър Ночев
Димитър Генчев
Димитър Дишлията Пехливана
Димитър Колев
Димитър Ст. Панков
Димо Пенев
Димо Аджаров
Дончо Иванов
Досю Стайков Дюлгерина
Драган Иванов
Захари Петров
Иван Христов Гавазина
Иван Христов
Иван Стойков Унгара
Иван Попов
Иван Тонев
Иван Карагеоргиев
Иван Цанев
Иван Малкия
Иван Неделчев
Иван Докторов
Иван Добрев
Иван Моканеца
Иванчо Сливенчето
Иваница Данчев
Илия Милчов Пандурски
Илия Видолов
Илия Лазаров
Илия Тодоров Хицоолу
Илия Чобана
Йовчо х. Петров
Йордан Йорданов Инжето
Йото Милев
Йордан П. Кършовски
Ицо Лазаров
Кирил Ботев
Кирил Пеев
Киро Хараламбов
Колю Семов

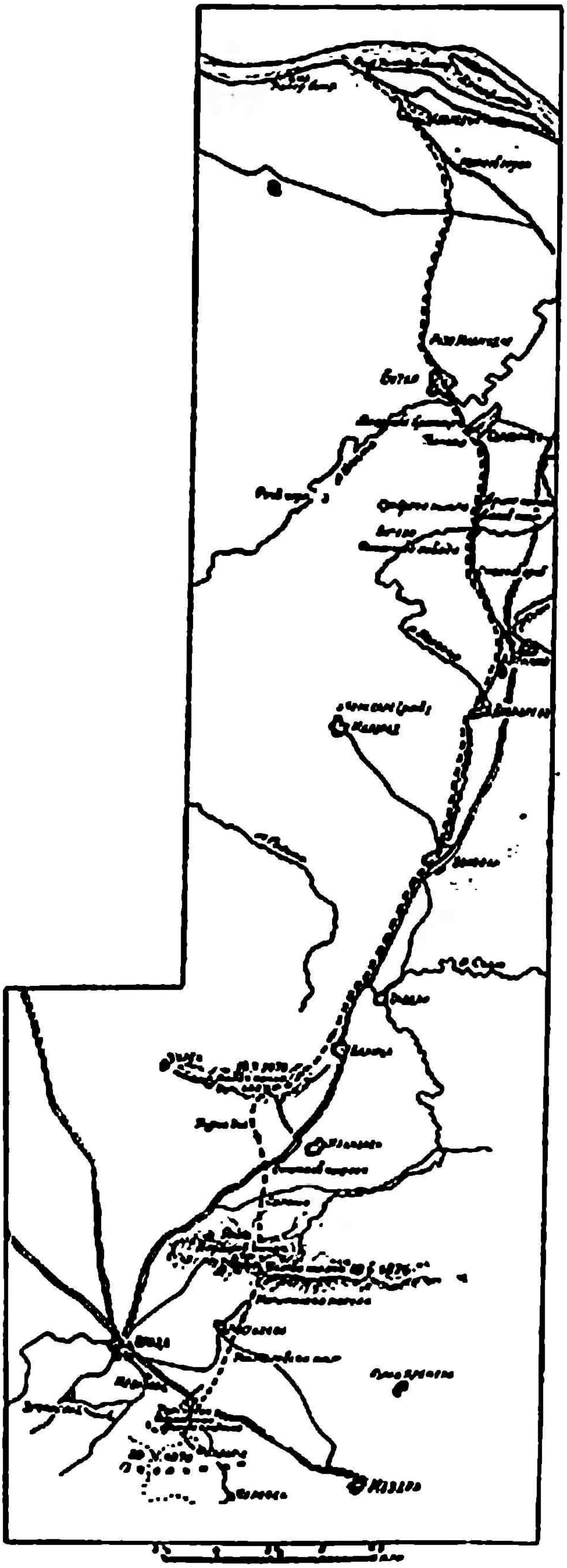

Пътя на Ботевата чета от Козлодуй до лобното място на поета.

х. Константин п. х. Димитров
Коста Апостолов
Кръстю Генков
Кръстю Андреев
Курти Чобана
Кънчо Петров Скорчев
Колю Радев Черкеза
Колю Чонтев
Марин Петков Тутната
Марин Ников
Марко Василев Печеняшки
Марко Атанасов
Марко Иванов
Митю Цветков Бакалбашиски
Митю Ангелов
Младен Павлов
Младен Тричков
Михаил Каназирски
Михаил от Браила
Никола Ив. Кючуков
Никола Мойнов Шотов
Никола Астарджиев
Никола Вълчев
Никола Петров
Нено Стоянов
Никола Пенков
Никола Мартинов
Никола Бучакчи
Никола Богданов
Никола Иванов
Н. Нанов
Неделчо Цанев
Неделчо Тинчев Кайков
Неделчо Кънчев
Нено Ив. Лажов
Нено Минчев
Пандели Стоянов
Пенко Гачев
Пенчо Ламбата
Пенчо Атанасов Лисицата
Пенчо Минков
Пенчо Стаменов
Пенчо Христов
Пенчо Цочев Ралински
Пенчо Мончев
Пенчо Кьороглу
Петко Енчев
Петко Грозев
Петко Мачев
Петър Маринов
Петър Иванов
Петър Иванчов
Петър Ив. Левски
Петраки Джоржеско
Петър Дюкмеджиев
Петър Симеонов — Перо
Петър Паскалев
Петър Боев
Прокопи Дянков
Руско Робев
Сава Петров Савов
Сава Димитров
Сава Димитров
Сава Младенов
Сава Букурешлията
Сава Пенев
Сава Атанасов
Славко Иванов
Станю Хитров
Станчо Василев

Стефанаки Савов
Стефан Лаз. Газибаров
Стефан П. Димитров
Стефан Гавазина
Стефан Дим. Попов
Стойко Димов Фучеджи
Стою Петров
Стоян войвода
Стоян Янев
Стоян Ангелов Бутушанов
Стоян Стайков
Тинко Христов
Тодор Стойков
Тодор Дянков
Тодор Христов
Тодор Кирков
Тодор Петков
Тодор Илиев
Тодор Илиевич
Тонко Биволчето
Тончо Кунчев
Христо Тодоров
Христо Дачев
Христо Аврамов
Христо Велчев
Христо Стоянов Клинков
Христо Стоянов
Христо Гецов
Христо Ив. х. Кирков
Христо Иванов
Христо Иванов
Христо Иванов
Христо Лазаров
Христо Маринов Гадевски
Христо Минков Йосков
Цанко Минков
Цаню Данчев
Юрдаки Апостолов
Янко Боянов
Янко Атанасов

ИЗДАНИЯ НА БОТЕВИТЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ

Приживе Ботев издава само една книга със свои произведения — „Песни и стихотворения от Ботйова и Стамболова“, която излиза в края на 1875 година, отпечатана в собствената печатница на Христо Ботев, неизвестно в какъв тираж — едва ли повече от 1000 екземпляра.

Ботев превежда също три книги: на Д. Иловайски — За славянското произхождение на дунавските българи (1875), на Н. Костомаров — драмата „Кремуций Корд“ (1875) и една сметанка (1873), които излизат без името му. Най-големият дял от неговото литературно дело — публицистиката му, остава пръсната във вестниците, които е издавал („Дума на българските емигранти“ 1871, „Будилник“ 1873, „Знаме“ 1874—1875 и „Нова България“ 1876), както и в други предосвобожденски периодични издания, в които е сътрудничил.

Освободената наскоро след смъртта му България не прояви в първите години на самостоятелния си живот голям интерес към произведенията на своя безсмъртен поет. В 1880 г. пловдивският книжар Д. В. Манчов препечатва сбирката „Песни и стихотворения“ и цели двайдесет години след смъртта на Ботева това остава единствена книга с негови произведения, която се намира на пазара. Едва в 1888 г. старият хъш и сподвижник на Ботев Захарий Стоянов, вече на доста изменени позиции, прави за пръв път опит да събере съчиненията на

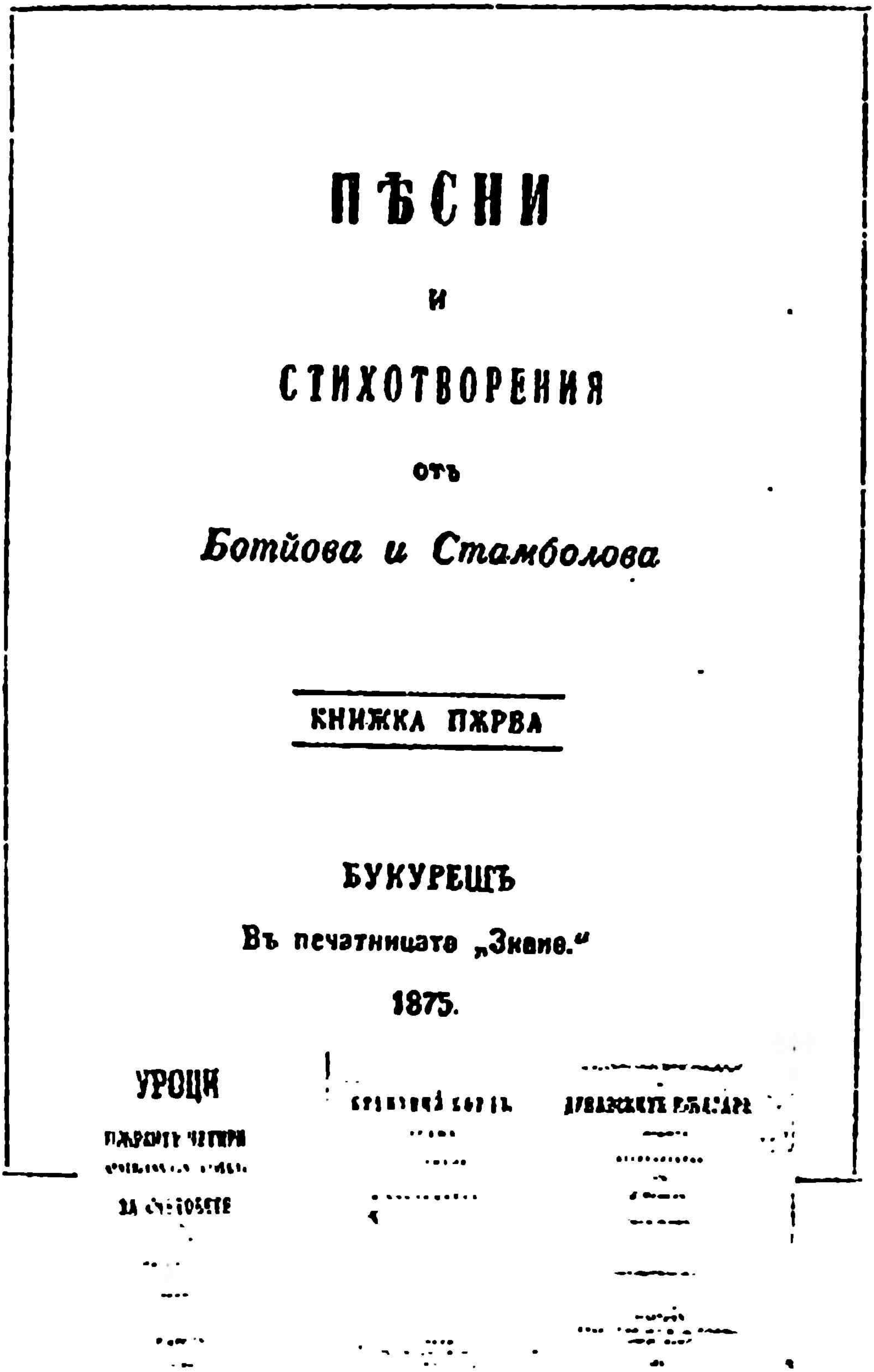

ПѢСНИ

и

СТИХОТВОРЕНИЯ

отъ

Ботйова и Стамболова

КНИЖКА ПЖРВА

БУКУРЕЩЪ
Въ печатницата „Знание."
1875.

УРОЦИ
ПЖРВИТЕ ЧЕТИРИ
[illegible]
ЗА [illegible]

[illegible]

[illegible] БЪЛГАРЕ

Ботева, които и издава в един том. Това издание имà голям успех на времето си, въпреки неприязънта, с коя̀то бе посрещнато от наследниците на чорбаджиите, но то остава за цели двадесет години единствено събрание (далеч непълно) на Ботевите съчинения. През тия двадесет години, до 1907, излизат няколкократно отделно стихотворенията на Ботев — в безкритични препечатки на разни споменни книжки, почти като народни песнопойки — и те наистина достигат до дълбините на народа. Повечето от тия книжки не са запазени и затова е трудно днес да се установи точния брой на изданията (навярно при някои от тях имаме сменявани само външните корици), а за тиража им нямаме никакви сведения. Нас обаче ни интересува тук, преди всичко, тиража им, за да можем да установим общата цифра на изданията на Ботевите произведения.

Така, у Балан (№ 1061) има означено едно 3-то издание, пак в Пловдив, на „Песни и стихотворения“ от 1893 г. Иван К. Томов, „автор“ на редица песнопойки и календарчета, препечатва стиховете на Ботев в една книжка „В памят на българский герой и поет Христо Ботев и другарите му“ в Лом в 1895, 1896 (2 изд.?) и 1897. Три препечатки на стихотворенията имаме от 1901 г., по случай 25-годишнината от смъртта на поета: една в Оряхово в „Спомен. 25-годишни юбилей от преминаването на Христо Ботев и другарите му на Козлодуйски бряг“, и две в Кюстендил (2-то издание, посочено от Бурмов, не е намерено досега). От 1906 г., по случай 30-годишнината от смъртта на поета, имаме едно претенциозно издание на Ботевите стихове с „мозаика“ от Ив. Ст. Андрейчин. Едва на 1908, двадесет години, значи, след Захарий Стоянов, вижда свят нов опит за пълно събиране на Ботевите съчинения, под редакцията на Иван Г. Клинчаров и с участието на починалата между това Ботева дъщеря Иванка. Тая редакция, критикувана доста остро от някои, представлява несъмнено голяма крачка напред в установяване Ботевото литературно дело, тя остана за дълго меродавна за изследователи и за широката публика.

От 1911 г. имаме освен препечатката на стиховете в Оряховския „Спомен“, едно интересно издание „Песните на Христо Ботев“ на българите-емигранти в Америка — в Толедо, Охайо (Българска задгранична библиотека, кн. 3). И това е една от проявите, които свидетелствуват, че Ботев бе и си остава и до днес главното обединително звено на българите, пръснати по целия свят. — Не е намерена една препечатка на част от стиховете на Ботев, направена от Софийското гимнастическо дружество „Борец“, през 1915 г., по време на Първата европейска война.

1919 г. ни носи първия опит за критично издание на Ботевите стихове, работено дълго от д-р К. Кръстев. Редакцията на д-р Кръстев остава незавършена поради последвалата през време на печатането на книгата смърт на редактора й. — През същата година излиза и един „Отбор стихотворерения“ на Ботев, направен от Н. Вранчев, снабден с увод и бележки, с оглед нуждите на средношколците. Вранчовата книжка претърпява, според не много точни установявания, пет издания — 1919, 1923, 1925, 1936 и 1938.

Няколко безотговорни препечатки на стиховете имаме и от следните години: от 1920 (Враца), от 1921 две (Кюстендил и Свищов), от 1924 (Пловдив. През 1924 г. излиза и едно издание под редакцията и с уводна статия от Георги Бакалов

(Библиотека „Нов път“, № 19); през същата година Ив. Г. Клинчаров издава т. I (Поезия. Хумор. Сатира) от своята редакция, попълнена и поправена, а Мих. Димитров прави значителен и изненадващ, силно оспорван принос с книгата си „Христо Ботев. Неизвестни произведения“. Тая книга несъмнено значително разшири обсега на задачата по установяване на Ботевите произведения и тя има, поради това, огромно значение за ботевистиката.

1925 г. се прави от двама учители-литератори, Д. П. Койчев и Ал. Филипов, нов опит да се съберат съчиненията на Христо Ботев, като се възпроизведат в техния автентичен вид, с оригиналния им език и правопис. Тази редакция биде произведена, поправена и допълнена, през 1929 г. (5000 тираж). От 1925 г. имаме пак две песнопойковидни препечатки на Ботевите стихове — в Орхание и във Враца, които биват преиздадени и на следната година, по случай 60-годишнината от смъртта на Ботева.

1926 г., въпреки големите официални тържества за Ботев, ни носи само едно, и то фризирано за нуждите на сговористка България издание на Ботеви „Избрани съчинения“, под редакцията на Ив. Хаджов. Ценното в него остава точното възпроизвеждане на сбирката „Песни и стихотворения“ от 1875 г., с оригиналния правопис и с печатните грешки дори.

На 1927 г. излиза вече пълно новата редакция на Ботевите съчинения от Ив. Г. Клинчаров, и отделно стихотворенията, под редакцията и с уводна статия на Людмил Стоянов. Изданието на Людмил Стоянов бива препечатано 12 години по-късно.

Въпреки наличието на няколко вече добросъвестни издания на Ботевите стихотворения, с относително грижливо редактиран текст, все още про-

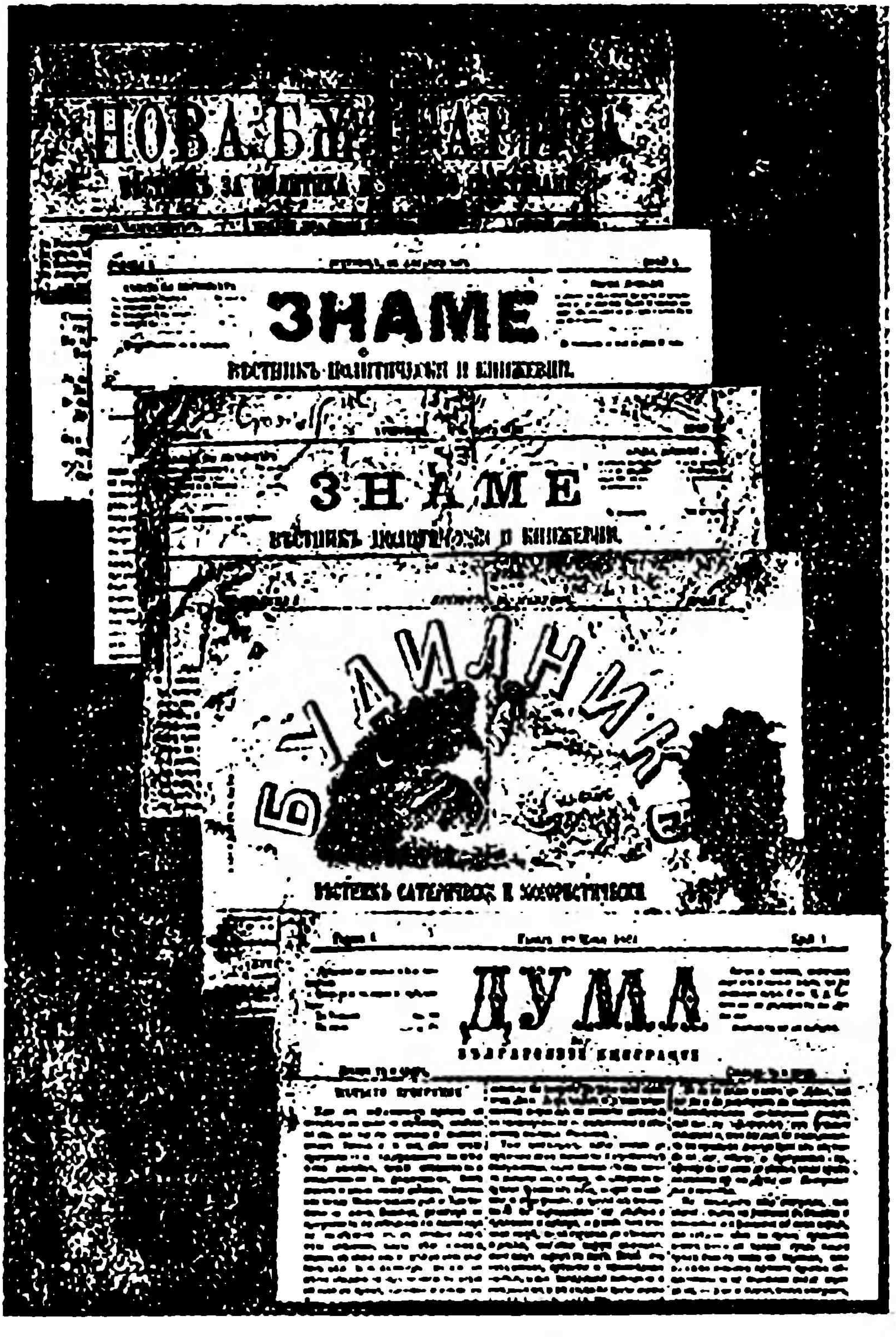

НОВА БЪЛГАРИЯ

ЗНАМЕ

ВЕСТНИКЪ ПОЛИТИЧЕСКИ И КНИЖЕВЕН

ЗНАМЕ

ВЕСТНИКЪ ПОЛИТИЧЕСКИ И КНИЖЕВЕН

БУДИЛНИКЪ

ВЕСТНИКЪ САТИРИЧЕСКИ И ХУМОРИСТИЧЕСКИ

ДУМА

Ботевите вестници.

дължават да излизат и неотговорни препечатки, без означени редактори, които, изглежда, намират пазар. От 1929 г. насетне ние имаме обикновено установени тиражите, но и сега не винаги сигурно – самите издания.

1929 г. Мих. Димитров, който се залавя вече упорито със събирането на Ботевите съчинения, издава научно коментирани „Избрани страници“ в 3000 екземпляра. Същата година излизат отделно, като отпечатък от съчиненията, стихотворенията на Ботев под редакцията на Д. П. Койчев и Ал. Филипов в 5000 екземпляра.

Следните години не ни носят нищо особено значително: 1930 г. излиза в Пловдив в 1000 екз. тираж едно издание на стихотворенията, под редакцията на В. Койчев и Г. Николов; 1931 г. Т. Ф. Чипев издава стихотворенията в 3000 екз., със статия (препечатана) от Боян Пенев; 1932 г. к-ца Антиквар в София препечатва в 4000 екз. стиховете на Ботев, без означен редактор. След двегодишна пауза, 1933—1934 г., също анонимно издание на стиховете имаме от 1935 г. в Ботевград, в 1000 екз., което, изглежда, бива препечатано през 1937 и 1939 г. в по 3000 екз., в полза на някакъв „Фонд Бюст-Паметник“.

1936 г., за шестдесетгодишнината от смъртта на Ботева, излизат 4 издания на стиховете — на Ж. Маринов (1000 екз.), на Ив. Коюмджиев (5000 екз. — има ли издание на същия и от 1934?), на Вранчев (2000 екз.) и на Василе Христу, с коментар и бележки от редактора (неизв. тираж). Същата година Г. Константинов издава „Избрани съчинения“, с увод и бележки (неизв. тираж).

1937 г. стихотворенията имат три издания: на книгоиздателство „Отец Паисий“ (2000 екз.), една ботевградска (3000 екз.) и една пловдивска препечатка (неизв. тираж) и Игнатови издават в 3000 екз. „Съчинения, под редакцията и с предговор от Асен Златаров; от това издание има препечатка от две години по-късно.

1939 г. ни носи две нови редакции на стихове — на Г. Цанев (3000 екз.) и на В. Каратеодоров (2000 екз., пуснато на следната година с променена корица), и две препечатки — на Врачев (неозначен тираж), и на ботевградското издание (3000 екз.).

Лавината на Ботевите издания все повече расте, въпреки започването на новата империалистическа война. 1939 г. стихотворенията излизат в нова препечатка на Л. Стояновата редакция (в 8000 екз.), в издание на „Хемус“ (3000 екз.) и на „Ново образование“ (5000 екз.), без означени редактори, и едни „Избрани стихотворения“ (п-ца Искър, 16 с. 8^{0}), от които не можà да се намери екземпляр (неизв. тираж). Същата година излиза и препечатката на Съчиненията, под редакцията на Асен Златаров (в 6100 екз.).

Най-богата, ненадмината досега освен през Ботевата 1948 г., си остава жетвата от Ботеви издания през 1940. За една година излизат отведнаж три нови пълни редакции на Ботевите съчинения — на Мих. Димитров в 3 тома, несъмнено най-солидното досега издание (означен тираж 3000 екз., наверно по-висок в действителност), на Ал. Бурмов в един том (10.000 екз.) и на Г. Константинов в 3 тома (3500 екз.). Като отделни отпечатъци от съчиненията излизат стихотворенията под редакцията на Мих. Димитров (5000 екз.) и на Ал. Бурмов (без означ. тираж); и още едно издание — в Севлиево, със статия от С. Калименов (без означ. тираж). Същата година излиза в Киев, в Държавното издателство на националните малцинства в У. С. С. Р. в един том, снабден с уводни бележки от Г. Бакалов, „Избрани произведения“ на Хр. Ботев на български език.

Но пазара изглежда ненаситен за Ботеви произведения. 1941 г. излиза ново издание на стихотворенията на к-во „Нов свят“ в 4000 екз., едно анонимно софийско издание в 5000 екз. (п-ца Възход. 32 с.) и едно пловдивско (без означ. тираж).

След пауза през 1942 г., вълната на Ботевите издания наново се надига. 1943 г. стихотворенията излизат в „Хемус“ в 10.000 екз. и в „Нов свят“ в 4000 екз. Дори през бурната 1944 г., изпълнена с борби и бомбардировки, и довела накрай народното освобождение от Девети септември, имаме едно кюстендилско издание на Ботевите стихотворения (2000 екз.) и една препечатка на том 3 от съчиненията, под редакцията на Г. Константинов (без означ. тираж).

Истински масови тиражи достига Ботев едва след Девети септември, когато се открива нова ера за ботевистиката. През 1945 г. имаме 5 издания на стиховете — една на „Хемус“ в 5000 екз., едно врачанско, под редакцията на Петко Бойкински, също в 5000 екз., 2 издания без означен тираж, едното софийско, другото с неустановено местоиздаване, и още едно софийско (п-ца Бенеграф, 32 с. 8⁰) в тираж 500 екз.

През 1946 г. стиховете излизат 4 пъти: в София (Гологанов) и във Враца (Фонд постройка паметник) по 5000 екз., в Калофер (неопр. тираж), и едно ново издание с обширен коментар, под редакцията на енергичния млад ботевист Ал. Бурмов в 6000 екз. Същата година к-во „Четиво“ в София пуска анонимно избрани съчинения на Ботев в 4000 екз.

1946 г. ни донася ново издание на „Избрани съчинения“, под редакцията на Г. Константинов в 10.000 екз., нова редакция на стихотворенията от Михаил Димитров, с увод и подробен коментар в 10.000 екз., и една препечатка (с неопр. тираж) на калоферското издание от предишната година, което се оказало с много грешки, та трябвало да бъде преиздадено.

Последното частно издание на стихотворенията е под редакцията на Крум Димитров в 4.000 екз., депозирано в НБ в началото на 1948 г. През 1948 г. излезе в 10.000 екз. и първият том от съчиненията на Ботев в нова редакция на Ал. Бурмов, печатането на който бе започнато още в 1943 г. Сега вече, във връзка със стогодишнината на Ботев, правителството възложи на Научния институт Христо Ботев изключителното право за издаване на Ботевите произведения. Това решение не само ще прекрати търговската спекула със съчиненията на Ботев, то ще спаси Ботев от ръцете на невежи и небрежни редактори и издатели. С оглед на големите нужди от Ботеви съчинения през Ботевата година, НИХБ разреши на книгоиздателство Български писател едно издание на „Избрани страници“, под редакцията на Стойко Божков, което излезе в 8.000 екз. А Институтът сам пусна в края на годината, пред самото честване на стогодишнината, на ниски цени и в големи тиражи своите първи две издания — „Избрани съчинения“, под редакцията на Мих. Димитров (20.000 екз.) и „Песни и стихотворения“, под редакцията на Т. Боров (50.000 екз.). Сега са под печат като издания на Института и наверно ще излязат още през текущата година първите томове — от едно „автентично издание“, под редакцията на Ал. Бурмов и Ст. Божков, и от пълните съчинения в три тома, под редакцията на Мих. Димитров.

Така, след доста издирвания, библиографът би могъл да установи до днес всичко 89 отделни издания на Ботеви книги — 23 от тях (в 27 тома) са издания на събрани и избрани съчинения (винаги включително и стихотворенията), 66 — издания на стихотворенията само. Точния общ тираж на тия книги е мъчно да се установи. Тиражът на 43 от тях, за които имаме относително точни данни, възлиза на 257.300 екземпляра, т. е. приблизително по 6.000 екз. на издание. За тиража на останалите 46 издания бихме могли с доста голяма вероятност да приемем следните изчисления: до 1928 г. вкл. — по 3.000 екз. средно; за 33 издания това са 99.000 екземпляра. Средният тираж на 29-те издания от 1929 до Девети септември (собствено: до края на 1944 г.), които имат означен тираж, е 3.950 екз.; ако приемем същия тираж за всичките 39 издания от този период, ще имаме за 1929—1944 г. всичко 154.000 екз. Средният тираж на Ботевите издания след Девети септември (от началото на 1945 г. насам), изчислен по 14-те издания с означен тираж, е 10.200 екз., или за всичките 17 издания след Девети септември — 173.400 екз. Всичко, значи, тираж на Ботеви произведения, излезли като отделни книги от началото до днес — 426.400 екз. От тях за 69 години, т. е. от Ботевото издание приживе (1875) до Девети септември произведенията му са излезли в 253.000 екз. или непълни 60%, и за четири години само след Девети септември (1945—1948 вкл.) — в 173.400 екз., или повече от 40% от всичките. Това значи: ако за целия 73-годишен период от излизането на първата Ботева книжка до днес книгите му излизаха в същите количества, в каквито излизаха от Девети септември насам, днес общото количество на тиража на Ботевите книги трябваше да бъде не 426.400, а 3.165.000 екз.

Разбира се, и действителната цифра от близо половин милион книги, един непознат иначе тираж в България, далеч не отразява истинското разпространение на Ботевите произведения, дори чисто външно. Повечето от Ботевите работи, особено стиховете, са препечатвани десетки и стотици пъти в сборници и антологии, христоматии и читанки, специални листове, списания и вестници — ние имаме установени към 1.300 такива препечатвания на едно или няколко Ботеви произведения — а някои от тия издания са излизали сами за себе си в тиражи от десетки и дори стотици хиляди бройки. Ние бихме могли по тоя начин да установим за отделни стихотворения (например за Хаджи Димитър, Борба и др.) — милионни тиражи.

Тия милиони публикации на Ботеви стихове, във всяко едно от които тупти огненото сърце на Ботева, са хвърлили чрез силата на поезията в душата на милиони българи пламъка на борбата и вярата в победата. Ботевото дело става така единствен и неповторим фактор в изграждане съдбините на нова България.

Т. Боров

КАК ПРОНИКВА ХРИСТО БОТЕВ СРЕД НАРОДА

Количество на издадените през годината Ботеви произведения (в кòли)

Година	Кòли	Година	Кòли	Година	Кòли
1875	2.000	1900	—	1925	27.000
1876	—	1901	58.500	1926	171.000
1877	—	1902	—	1927	201.000
1878	—	1903	—	1928	—
1879	—	1904	—	1929	591.500
1880	6.000	1905	—	1930	3.000
1881	—	1906	15.000	1931	21.000
1882	—	1907	93.000	1932	12.000
1883	—	1908	—	1933	—
1884	—	1909	—	1934	—
1885	—	1910	—	1935	3.000
1886	—	1911	30.000	1936	386.200
1887	—	1912	—	1937	382.400
1888	42.000	1913	—	1938	149.375
1889	—	1914	—	1939	937.800
1890	—	1915	3.000	1940	6.469.900
1891	—	1916	—	1941	77.800
1892	—	1917	—	1942	—
1893	6.000	1918	—	1943	56.000
1894	—	1919	48.000	1944	65.450
1895	6.000	1920	7.500	1945	4.068.900
1896	6.000	1921	27.000	1946	771.000
1897	6.000	1922	—	1947	664.400
1898	—	1923	6.000	1948	8.050.000
1899	—	1924	28.200		

ВЕЩЕСТВЕНИ СПОМЕНИ ОТ БОТЕВ

Ръкописи и архив

Има запазени писма, от които се вижда, че Хр. Ботев е съзнавал голямото историческо значение на частните архиви на поборниците. Също така се знае, че той е имал ръкописи и архиви в сандъци. Дирите им обаче са загубени още преди 1885 г.

От Ботевия архив най-рано са се заинтересували неговите противници — от „старите“. В съзнание на значението, което Ботев има в нашата история, те са положили усилия да изземат неговите ръкописи и архив, за да ги унищожат, да заличат следите на своите деяния. Ето една от главните причини, щото личният Ботев архив да бъде разпилян — а още по-вероятно — укрит и унищожен. Днес няма запазени Ботеви ръкописи. И под „Ботев архив“ следва да се разбира по-скоро предполагаем сбор от разни писма, телеграми от и до него, документи, в съставянето на които е участвувал, разни бележки и пр. Малка част от тях са му принадлежали — повечето са до други лица.

Изобщо са познати 101 бройки документи, вкл. най-незначителните. 49 са запазени в оригинал, 44 познати по преписи, а 8 се споменуват като съществували.

От всички запазени 23 са написани и подписани от Ботев, 8 — само подписани, а 5 — само писани. От 32 затворени писма от Ботев на 22 оригиналите са загубени. Най-много документи (37) е публикувал Зах. Стоянов, 31 от които днес са в неизвестност. Наличните известни сега оригинали се пазят в: Народната библиотека — 44, Научния институт Христо Ботев — 7, Бълг. академия на науките — 3, Народното събрание — 1, Военния музей — 1, у частни лица — 5, в СССР — 1.

Публикуване на Ботеви писма след Освобождението почва в 1879 г. (в. „Български лев“, г. I, бр. 4, В. Търново), а след това в 1884 г. и 1885 г. (в. „Славянин“, „Марица“ и „Македонец“).

От всичко запазено най-ценни са Ботевите писма и личното му тефтерче.

Щастието е помогнало на неколцина Ботеви изследвачи да открият ред документи, които се причисляват към архива му. Има изгледи такива документи да се намерят още у нас, в СССР и в Румъния. Всеки българин трябва да бъде особено внимателен при разглеждането на стари домашни архиви, дето и да било. Откриването на всеки нов Ботев документ е историческа заслуга.

Реликви

Ботеви вещи има запазени малко.

У зетя на Хр. Ботев, съпруга на Иванка — д-р Ст. Христов, бяха останали, случайно запазени, 3 портрета, единият от които му е бил подарен от Хр. Вълчанов от Тулча с автограф. Този портрет пропадна в една редакция на вестник.

Другите два портрета (на майор Райчо Николов и сърбина Вукашинович) случайно са се намирали у Ботев и те са прибрани в института Хр. Ботев.

Д-р Ст. Христов имал и екземпляр от редкия календар за 1876 г., който е във Военния музей.

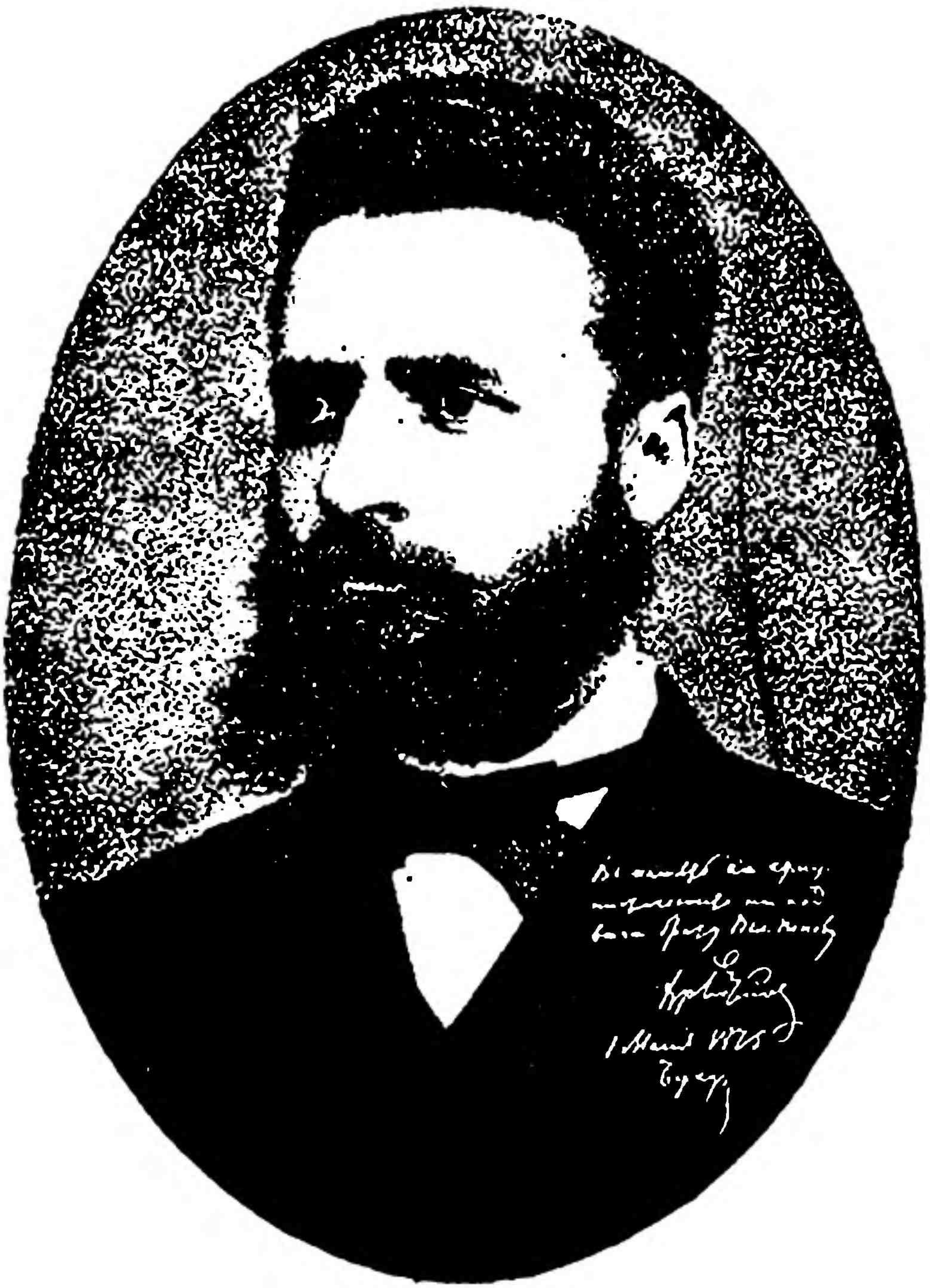

Ботевият портрет с прочутия автограф: „В памят на комунистическите ни подвиги брату Вел. Попову. Хр. Ботйов. 1 майя 1875. Букурещ“.

Майката на Хр. Ботев е пазила дълги години една негова мастилница от синьо стъкло и месинг — поставка, попивка и стойка за писалки. Тя е малка, съвсем запазена, и баба Иванка я дала за спомен на своя братов син — неин любимец Стефан Г. Дрянков — сега покойник. На гърба на поставката са издълбани буквите Х. Б. и годината 1874. Стефан Дрянков е завещал тази мастилница на своя син Крум Ст. Дрянков, живущ в София.

Друга реликва, която е запазена, е Ботевият часовник. Той е собственост на сина на близкия Ботев другар Ив. Т. Драсов. Късата му история е следната: когато Ботев заминавал с четата, той и Драсов си разменили часовниците за спомен, тъй че всякога, когато поглеждат часовниците си, да си спомнят един за друг. В ония времена, пък и дълго след това, този начин за размена на вещи между хора, които са свързани тясно, се практикуваше. Зл. Ив. Драсов, бивш касационен съдия, разказва, че когато преминал в I клас (това се смяташе някога голямо нещо в живота на едно дете), за да му подчертае важния момент и да го приучи на точност, баща му го повикал и му казал: „Ти вече си голям и трябва да имаш часовник. Целувай ръка и вземи този часовник, като помниш, че той е на Хр. Ботев — да го пазиш добре“. Часовникът е запазен до сега и се намира в багажа на Зл. Ив. Драсов във Варна. Той бил сребърен с два капака. Имаме ли доказателства, че това са наистина Ботеви вещи? Ние се оповаваме на моралната стойност на Дрянкови и Драсови, които нямат интерес да заблуждават — те нито са предлагали, нито ще предложат тези вещи някому за откупване и по-скоро ще ги подарят, ако решат да се разделят с тях.

И. К. С.

НАУЧЕН ИНСТИТУТ ХРИСТО БОТЕВ

За проучването на живота, идеите, делото и епохата на Христо Ботев е направено досега твърде много. Трябва обаче да се подчертàе веднага, че заслугата за това се пада предимно и изключително на прогресивната българска наука и още поточно — на българските марксисти, като се начене от Д. Благоев и се стигне до наши дни. Българската буржоазия ненавиждаше революционера-демократ и утопист-социалист Ботев, и ако нейната „наука“ се занимаваше понякога с него, то бе, за да фалшифицира идеите му, да притъпи и ограничи тяхното влияние и да представи делото му в светлина, удобна за нейните цели.

Въпреки значителните постижения в досегашното проучване на Ботева, въпреки постиженията във фактично и идейно отношение, въпреки основните по своето съдържание и проблематика трудове на Д. Благоев, Г. Бакалов, М. Димитров и Т. Павлов, въпреки, най-сетне, упоритата редакторска работа на Ив. Г. Клинчаров, М. Димитров и други над Ботевото литературно наследство, все още са налице множество проблеми около Ботева, които тепърва ще трябва да се проучат и разрешат. Някои от тези проблеми са, както неотдавна изтъкна в една своя статия др. Т. Павлов, от капитална важност. Тяхното разрешение е особено наложително в днешно време, когато идеите на Ботева се осъществяват на дело от народната власт на Отечествения фронт

Нѣщо за
безграмотны тѣ
человѣцы.

Който има уши да слуша, нека слуша. Мар: 4: 9.

Критически
издирвания
за
историѭ-тѫ българскѫ
от
Ю. И. Венелина

343
910

Кратка
всеобща география

Книгите на даскал Ботьо.

под ръководството на Българската комунистическа партия. Наред с това, абсолютно е наложително да се разобличат фалшификациите и ненаучните схващания за Ботев и епохата му, оставени ни в наследство от българската буржоазна „наука“, за да блесне с ослепителна светлина истинският образ на великия български революционер-демократ, утопист-социалист и ненадминат поет.

Пред българската наука стои, прочее, задачата да засили, разшири и задълбочи проучванията върху Ботева и неговата епоха. Твърде обширна и крайно отговорна, тази задача не е и не може да бъде по силите и възможностите на отделни лица. Необходимо е организирана, планова, колективна работа, за да се осигурят и по-скорошни, и по-качествени, и по-обилни резултати. Още повече, че настъпилите след народната победа на 9 септември условия за научна дейност дават всички възможности за планова и организирана работа върху Ботева и епохата му.

Ръководени от тези мисли, 12 изтъкнати представители на ботевознанието у нас положиха на 27 февруари 1945 година основите на Научен институт Христо Ботев. Съгласно приетия на учредителното събрание устав, Институтът си поставя за задача всестранното изучаване епохата на българското възраждане, идеите, личността и делото на Христо Ботев и на дейците от Възраждането. За постигане на своята цел Институтът организира изучаването на епохата на българското възраждане и на идеите, личността и делото на Христо Ботев и на останалите дейци от възраждането. Институтът издава изворите за Ботев и епохата му, издава проучвания и популярна книжнина, издава съчиненията на Ботев и на другите Възрожденци, като подпомага и всички други начинания, които са в духа на неговите цели. Наред с това, за да създаде база за проучванията, Институтът урежда библиотека, архив, музей и сбирки, обхващащи всички материали, свързани с Ботева и Възраждането. Най-сетне, Институтът урежда научни обсъждания, както и популярни беседи из областта на своята дейност.

Членовете на Института се делят на почетни, действителни, дописни и благодетелни. Между почетните членове са вождът на българския народ, най-добрият следовник на Ботева, др. Г. Димитров, съветският академик Н. С. Державин, Георги Бакалов (посмъртно) и др. Почетен председател на Института е др. академик Тодор Павлов, председател на Българската академия на науките. Институтът брои за сега 40 действителни и 13 дописни членове.

Институтът се ръководи от управителен съвет. В избрания на учредителното събрание управителен съвет, който ръководи и сега дейността на Института, влизат: председател — проф. академик Мих. Димитров, зам. председател — проф. Т. Боров, секретар — проф. Ал. Бурмов, членове — проф. Г. Цанев и проф. П. Динеков.

, Основан в началото на 1945 год., Институтът не можа да начене активна работа веднага, поради субективни и обективни причини. Дейно се заработи едва от 1 април 1948 година, когато Институтът се сдоби с необходимите средства и помещения.

Основните средства за своята работа Институтът получи от Министерския съвет, който отпусна значителна субсидия за осъществяване на целите му. Едновременно с това Министерският съвет, за да осигури постоянен приход на средства, прехвърли върху Института изключителното право да издава съчиненията на Ботев. Това решение на Министерскія съвет цели, освен това, да предварди Ботевото наследство от некритично издаване.

В краткия период от една година Институтът разви значителна дейност. На първо място той предприе, по поръчение на Общонародния комитет Христо Ботев, издаването на редица книги по случай стогодишнината от рождението на Ботева. До сега са излезли 6 книги, а са сложени под печат още няколко. Излезлите книги бяха посрещнати с огромен интерес от читателите и се разпродават в големи тиражи.

В течение на една година Институтът е извършил или подпомогнал да се извърши значителна научно-изследователска работа около Ботева и епохата му. В сътрудничество с Библиографския институт и Народната библиотека бе изработена, под ръководството на Т. Боров, пълна библиография за Ботева, която скоро ще бъде отпечатана. На отделни научни работници бяха възложени около 30 проучвания на различни въпроси във връзка с Ботева, които се печатат понастоящем в един сборник, издаван съвместно с Академията на науките. Организирано бе или пък подпомогнато от Института събирането на нови документи и материали за Ботева и Възраждането. Особено резултатна в това отношение бе обиколката на Мих. Димитров и Д. Осинин в Съветския съюз. Отпечатването на новите материали е също така предстоящо.

Наред с дейността, свързана с тържественото отпразнуване стогодишнината на Ботев, наред с научно-изследователската работа, Институтът прави всичко възможно за по-скорошно създаване на свои архивни и музейни сбирки, които ще улесняват бъдещите изследвачи и ще запазят за поколенията ценни материали.

Преди всичко Институтът получи от Калоферската дружба в София къщата в Калофер, дето е израсъл Ботев. В скоро време къщата, превърната в музей, ще бъде подредена така, че да служи и за възпитателни цели, и като средище за проучвания върху Ботева.

Институтът разполага вече и с добра библиотека, съдържаща преди всичко различните издания на Ботевите съчинения, както и книги за Ботева и неговата епоха. В Института се намират почти всички специални Ботеви листове, издавани от 1901 година насам, както и отделни броеве на списания и вестници, посветени на Ботева. Уредена е и сбирка от статии по вестници и списания (изрезки), която съдържа вече над 2.500 броя, между които и много от чуждия печат.

Особено ценни са фотографската и архивна сбирка, която съдържа над 600 оригинални снимки, фото-копия и негативи. В нея са включени преди всичко портретите на Ботев и неговото семейство, на четниците му и на други дейци от Възраждането. Много от тези снимки са рядкост и са извънредно ценни. Между тях са и няколко оригинални портрети на Ботева, два от които носят неговия автограф. Портретът с знаменития надпис: „В памят на комунистическите ни подвиги...“ е собственост на Института. В архивната сбирка се съдържат редица документи за Ботева и за епохата на Възраждането.

Особено старание проявява Институтът за издирване на запазените тук-там броеве от Ботевите вестници или екземпляри от Ботевите преводни книги. В това отношение бе зарегистриран един огромен успех: Институтът разполага вече с броевете на в. Будилник, от които брой 3 бе неизвестен досега за науката.

Тези са, изложени накратко, постиженията на Института в течение на една само година. Всичко, извършено до сега, е само начало на една широка дейност за разрешаване на редица задачи от научно-изследователски, популяризаторски и музейно-архивен характер. Институтските членове и ръководството полагат и ще полагат най-големи усилия за осъществяване целите на Института и за развитието на българската прогресивна наука. Те ще се постараят да оправдаят подкрепата, с която са удостоени от народното правителство на Отечествения фронт, начело с др. Г. Димитров, и доверието, с което се отнася към тях председателят на Комитета за наука, изкуство и култура, др. Вълко Червенков.

Проф. Ал. Бурмов
секретар на Института

КЪЩАТА-МУЗЕЙ ХРИСТО БОТЕВ В КАЛОФЕР

През Освободителната война в 1877/78 г. родният град на Ботев е бил напълно опожарен от турците. Изгоряла е и къщата на Ботеви. В нея бъдещият революционер израсъл и от тук заминал, за да ни остави непостижими примери на родолюбие, творчество и подвиг. Разпиляното от войната семейство не се връща вече в Калофер. Срутената от пожара къща пустеяла повече от 60 години.

Дейци от Калоферската дружба в София и Пловдив, от местното читалище и бившия общински съвет решават да възстановят Ботевата къща и да направят в нея малък музей. Кирил Ботев, брат и четник на войводата, с готовност подарил мястото. По негови спомени бил изработен плана, по който къщата била изградена преди десетина години.

Евакуацията на София през 1944 г. изпрати в Калофер лица, които доброволно вложиха много възторжени усилия да съберат вещи и уредят къщата, тъй както се предполага, че е била преди опожаряването. Така тя стана малък музей.

Когато се основа Научният институт Хр. Ботев, къщата бе подарена нему. Институтът си постави задача да събере в нея всичко, което е свързано с живота и дейността на Хр. Ботев, главно книги, документи, графически изображения.

Къщата-музей се посещава от всички, които минават през града, а от близки и далечни краища много често се уреждат особени екскурзии.

Възстановената къща на Ботеви в Калофер. В нея е израсъл поетът.

ЗА ИЗДАНИЯТА НА НАУЧЕН ИНСТИТУТ ХРИСТО БОТЕВ

Една от първите задачи на Научния институт Христо Ботев е да даде в проверени и достъпни за целия народ издания песните, статиите и фейлетоните на най-великия син на нашата земя. Едновременно с това Институтът ще даде и богати материали за живота, идеите и делото на Христо Ботев.

В изпълнение на тази си задача и по поръчение на Общонародния комитет за честване стогодишнината от рождението на поета, Научен институт Христо Ботев предприе редица издания, от които излязоха от печат:

1. Избрани съчинения на Христо Ботев, под редакцията на академик проф. Мих. Димитров. Книгата е съпроводена с кратък биографичен очерк и обхваща най-ценното от творчеството на поета, разделено на четири дяла: стихотворения, художествена проза, статии и дописки и писма. Текстовете са проверени и подбрани, за да дадат цялостна представа за творческото дело на Ботева. Книгата обема 29 печатни коли — 464 страници, при цена: обикновено издание — 200 лв., подшито — 250 лв., подвързано — 320 лв.

2. Биография на Христо Ботев, от академик проф. Мих. Димитров. Тази книга се отличава преди всичко с богатия нов материал, който авторът е събрал при последните си посещения в Съветския съюз, Югославия и Румъния. Идейният образ на Христо Ботев, неговото развитие и неговият революционен мироглед са богато и живо документирани. В много отношения новият труд на Мих. Димитров

хвърля светлина и върху Люб. Каравелов и П. Хитов и техните отношения с тогавашното сръбско правителство. Биографията е написана увлекателно и се чете с жив интерес. Тя обхваща 202 страници, при цена: обикновено издание — 120 лв., подшито — 150 лв., подвързано — 230 лв.

3. Песни и стихотворения от Христо Ботев, под редакцията на проф. Т. Боров. Това издание е във всяко отношение народно. То съдържа, освен стихотворенията на Ботев в грижливо проверен текст, и бележки от Т. Боров за изданията и за текста на Ботевите песни. В книгата е приложен портрет на поета от проф. Ил. Петров, отпечатан на илюстрационна хартия. Изданието е с дебела двуцветна корица, обхваща 48 страници и струва 20 лв.

4. Христо Ботев. Избранные сочинения, редактор — Георгий Цанев, переводы — Г. Тагамлицкой, Ал. Суркова, В. Арсеньева, Л. Мартынова, А. Гатова. Стр. 108.

5. Christo Botev. A Selection. Editor — George Tsanev. Verse translation and supervision of prose translation — Marco Mincov. Стр. 88.

6. Cristo Botev. Morceaux choisis. Sous la rédaction de Georges Tsanev. Traduction: Léontine Kouyoumdjiiska, Roumena Ignatieff, Valérie Daskaloff. Supervision — Pauline Pavlova. Стр. 106.

Под печат са следните издания:

1. Пълно събрание съчиненията на Христо Ботев, под редакцията на академик проф. Мих. Димитров, в три тома.

2. Автентично издание на съчиненията на Христо Ботев, под редакцията на проф. Ал. Бурмов и Ст. Божков, в два тома.

3. Библиография на Христо Ботев, изработена от Български библиографски институт, под

редакцията на Т. Боров. Тя обхваща пълен преглед на литературата върху Ботев от началото на неговата дейност до края на 1948 г. Включени са 8.000 бройки, разпределени тематично и снабдени с всички необходими указатели. Обемът на библиографията ще бъде към 600 печатни страници.

4. **Научен сборник** за стогодишнината на Христо Ботев, под редакцията на академик проф. Мих. Димитров. Сборникът е съвместно издание с Българската академия на науките и ще обема около 50 печатни коли — 800 страници.

СТОГОДИШНИНАТА ОТ РОЖДЕНИЕТО НА ХРИСТО БОТЕВ

Подготовката за честването на стогодишнината от рождението на Христо Ботев съвпадна с подготовката и провеждането на откриващия епоха в нашия живот Пети конгрес на Българската комунистическа партия. Този конгрес, погълнал всецяло вниманието и времето на българския трудящ се народ и народна интелигенция, беше триумф на онези социални идеи, на които Ботев посвети своите гениални дарби и живота си, и най-достойно и реално честване на великата памет на безсмъртния борец.

Честването се проведе от Общонароден ботевски комитет под почетното председателство на продължителя при новата историческа обстановка на делото на Ботев, вожд на освободения от фашизма народ, м-р председателя на България, др. Георги Димитров, и под председателството на Председателя на Комитета за наука, изкуство и култура, м-р Вълко Червенков. Организирана бе широка пропаганда на делото на Ботева и бяха набелязани редица мероприятия от книжовен, художествено-творчески и възпоменателен характер. В стотици сказки по радиото и от Националната лекторска група в страната бяха разгледани най-важните въпроси, свързани с Ботева. На Ботев бяха посветени и множество статии в печата, предимно с научен характер. Целта беше да се хвърли пълна светлина върху възгледите и характера на Ботев и да се очисти образа му от

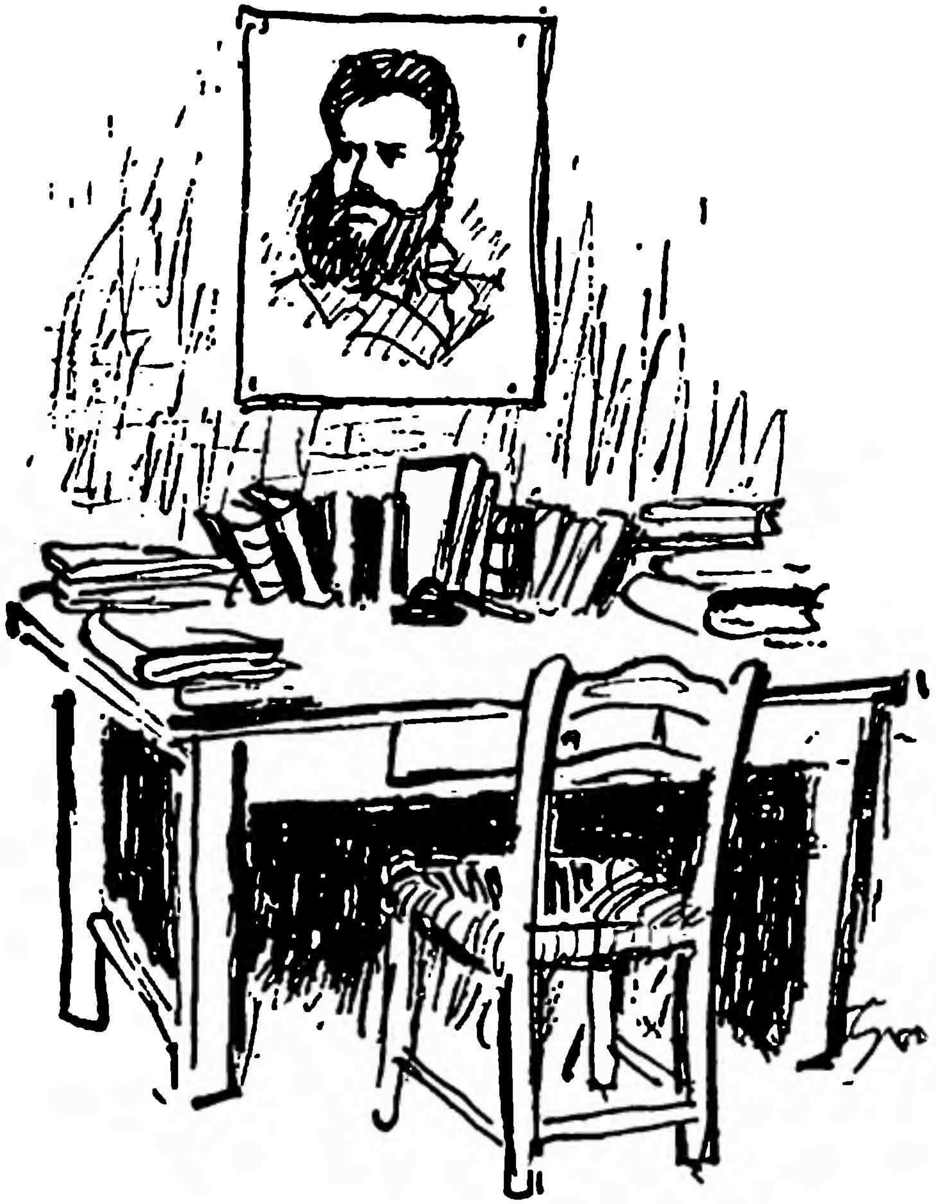

Б. Ангелушев

Идол на българската младеж.

фалшификаторските наслойки на буржоазията. За същата цел Комитетът издаде внимателно изработени тезиси върху Ботева и пръсна в десетки хиляди екземпляри голям разяснителен и въодушевяващ позив.

На 7 януари при тържествена обстановка и съответна идейно осмислена украса на пл. Ленин, пл. Нар. събрание и на сцената на Народния театър, в София бе проведено възпоменателното събрание. Присъствуваха министрите, начело с м-р председателя др. Г. Димитров, дошел да засвидетелствува дълбокото си преклонение пред великата памет на Ботев и да подчертае огромното значение, което Ботев има и днес за развитието на живота ни. Присъствуваха представители на всички слоеве на обществото — истински почитатели на Ботева и негови последователи на дело. Тържеството се откри с кратко слово от председателя на Комитета др. м-р Вълко Червенков. „Най-добрият паметник, — каза той, — който ние, признателните потомци на Ботева, ще му издигнем, ще бъде построеният в нашата страна социализъм.“ Особен доклад за Христо Ботев изнесе подпредседателят на Комитета и най-добрият познавач на Ботева проф. Михаил Димитров. След тържественото събрание на пл. Възраждане биде открит с слово от председателя на Академията на науките, др. Тодор Павлов, основният камък за паметник на Ботева. След полагането на венците младежта образува шествие, което начело със знамена се отправи към бюста на Ботева и Братската могила в Парка на свободата.

На 8 януари голяма правителствена делегация посети Калофер. На митинга пред местното население министърът на Народната просвета, др. Кирил Драмалиев, изнесе доклад за Ботева, след което стана поклочение пред бюста на Ботев в двора на бащината му къща, а също и поклонение на Братската могила на загиналите в борбата срещу фашизма. Посетени бяха всички кътчета, които преданието свързва с Ботева.

С подобни събрания годишнината беше отбелязана в цялата страна.

Но, както трябваше и да се очаква, честването на стогодишнината от рождението на нашия велик сънародник надхвърли границите на малката ни страна. С идеите си, с пламенните си песни и с примера на своя героичен подвиг, Ботев отдавна е станал известен и любим на всички балкански народи, а също и на цялото славянство, за чийто свободен съюз мечтаеше той. Ботев е и на румънския народ, който днес свободно върви по мечтания от Ботев път на истинско демократично устройство; той е и на унгарския народ, с когото го сродява еднаквата дарба и съдба с гениалния певец на свободата Петьофи; Ботев е и на малка героична Албания, която като орел се бори в своите планини за защита на своята независимост и народна свобода; Ботев е и на Югославия, Чехия и Полша, той е и повече от всичко на братския руски народ, който пръв осъществи мечтаната от Ботев социална справедливост, и днес, в семейството на останалите съветски народи, е главната опора на всяка свобода и независимост на малките народи, главна опора на напредъка, главна гаранция за мир и справедливост в света. Затова не е чудно, че всички тези народи намират у Ботева онова, за което сами се борят, и го честват като свой син и брат.

Особена тържественост доби честването на Ботевата годишнина в Москва. Всички главни московски вестници публикуваха големи статии за Ботева, а Литературная газета му посвети цяла страница със статии от Н. Державин, Н. Тихонов, Мих. Голодни, Сонкович и др. На 6 януари в тържествената зала „Чайковски“ се състоя Ботева вечер с концерт и доклад от поета Ал. Сурков. На 10 януари в Института по славяноведение при Академията на науките в СССР се състоя Ботева научна сесия, с която бе завършено чествуването на Ботева в Москва. Тържествени чествувания са станали и в Ленинград и Киев. В библиотека „Ленин“ е била устроена изложба с Ботеви и за Ботева съчинения, излезли в СССР. Такава изложба е имало и в библиотеката за чуждестранна литература.

На второ място по тържественост на чествуването стои Румъния. Новите политически обстоятелства са създали атмосфера за широко и братско чествуване на Ботева като свой. На 6 ян. стана тържествено събрание в Галац. Тържеството бе превърнато в непринудена манифестация на искрено приятелство към демократична България и на въз торжени чувства към всеобичния наш вожд др. Г. Димитров. Същия ден в Браила бе открита паметна плоча на къщата, в която Ботев е живял. На 7 ян. в Букурещ се състоя тържествено събрание в голямата аула на Централната университетска библиотека, на което академикът Йоргу Йордан изнесе доклад за Ботева. Булевардът, който допира до училището, дето Ботев е учителствувал, е наречен на негово име.

Тържествено са чествували Ботева и югославянските народи, албанският народ, чествувания са станали в Прага, Буда-Пеща, Виена, Полша и др.

В общото си събрание на 31 декември 1948 г. Общонародният комитет реши, поради невъзможност да се изпълни цялата програма за Ботевата стогодинина, една част от мероприятията да се продължи и след 7 ян., като тържеството окончателно завърши на 2 юни 1949 г. Продължи печатането на Ботеви съчинения и на книги за Ботева, работата по изработване възпоменателни значки, по означаване пътя на четата с трайни каменни знаци, обявиха се нови конкурси за портрет в черно, барелеф и музикална композиция за Ботев. Отложи се за края на м. май и Ботевата сесия на Академията на науките и Ботевата изложба, отложи се за същото време и поканване на гости от чужбина.

Тази втора част от честването на Ботева съвпада с друго историческо събитие: първите избори за Народни съвети в републиканска България. На 15 май изборната акция завърши с триумфален успех: българският народ подчерта своята сплотеност около делото на Отечествения фронт. Нова вълна от творчески ентусиазъм ще залее страната. Всичко това има дълбока връзка с учението и бурносния дух на Ботева, който има огромен дял в победите на българския народ.

С духа на Ботева, под знамето на Отечествения фронт и под ръководството на БКП и др. Георги Димитров българският народ ще върви към все нови и нови мирни завоевания по пътя на строящия се социализъм и в неразделна дружба с другите народно-демократични страни, начело с непобедимия страж на мира Съветския съюз.

Димитър Осинин

секретар на Общонародния комитет
Христо Ботев

НАУЧНА СЕСИЯ НА БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

посветена на Христо Ботев по случай 100-годишнината от рождението му — 26, 27 и 28 май 1949 г.

26 май

1. Откриване на сесията от председателя на БАН, др. Тодор Павлов, с кратко встъпително слово за значението на сесията.

2. Ботев и неговата епоха — доклад от акад. проф. Михаил Димитров.

3. Патриотизмът и интернационализмът у Ботев — доклад от председателя на КНИК, др. министър Вълко Червенков.

4. Научни съобщения.

5. Разисквания по научните доклади и съобщенията.

27 май

1. Философските възгледи на Христо Ботев — научен доклад от редовния доцент др. Асен Киселинчев.

2. Христо Ботев като журналист — научен доклад от др. Владимир Топенчаров, пом. министър на външните работи.

3. Научни съобщения.

4. Разисквания по докладите и съобщенията.

28 май

1. Христо Ботев като поет и литературен критик — научен доклад от др. акад. Людмил Стоянов.

2. Постижения и задачи на ботевознанието — научен доклад от член-кореспондента на БАН др. П. Динеков.

3. Научни съобщения.

4. Разисквания по докладите и съобщенията.

5. Закриване на сесията от академика Тодор Павлов.

На сесията ще бъдат изнесени следните научни съобщения:

1. Научният институт Христо Ботев в България — от др. проф. Ал. Бурмов.

2. Речникът на Христо Ботев — от научния сътрудник, главен уредник на литературния институт при БАН, др. Ст. Божков.

3. Хр. Ботев и българските революционери за турския народ.

4. Съобщения от чуждите научни делегати.

Предвидени са изказвания върху докладите:

1. Към доклада на др. Людмил Стоянов — „Езикът и стилът на Ботев“ от др. проф. Л. Андрейчин.

2. Към доклада на др. проф. Динеков:

а) „Ръкописи и архиви на Христо Ботев“, от др. Иван Стойчев;

б) „Библиография на Христо Ботев“, от др. проф. Т. Боров.

3. Към доклада на др. Вл. Топенчаров — „Дембицки като художник на Ботевите вестници“, от др. Силяновска-Димитрова.

4. Към доклада на др. Михаил Димитров — „Етнографските възгледи на Ботев за славянството“, от др. академик Ст. Романски.

5. Към доклада на др. Вълко Червенков — „Политическите възгледи на Ботев“, от др. академик Т. Павлов.

БОТЕВА ИЗЛОЖБА

В малкия салон на Българската академия на науките
от 26 май до 15 юни 1949.

Художествено оформяване
проф. Ив. Пеньков

Уредник
проф. Т. Боров

Централна витрина: тефтерчето на Ботев, портрета, подарен на Вел. Попов, мастилницата на Ботев и писмата му: до Т. Пеев — от 12. II. 1876, до Венета и до приятелите му — от „Радецки“.

Витрините околовръст:

1. Учебници от времето на Ботевото ученичество; руска литература от времето на Ботев; вестници, в които Ботев е сътрудничил.
2. Оригинални писма и документи от Ботев.
3. Листове, посветени на Ботев.
4. Афиши, рисунки, карикатури за Ботев.
5. Оригиналните издания на: „Песни и стихотворения“, „Календар за 1876“ и преведените от Ботев книги.
6. Ботевите вестници („Будилник“, „Дума на българските емигранти“, „Знаме“ и „Нова България“).

Дадени са табла и диаграми за пътя на Ботевата чета, на четниците му, техният списък, родословие на Ботевото семейство, тиража на неговите издания и пр., и голямо табло — „Ботевата съдба след смъртта му — боен път на българския народ“. За пръв път е изложен бюстът на Ботев от скулптора Иван Мандов.

СЪДЪРЖАНИЕ

ТЕКСТ

Позив на Общонародния комитет Христо Ботев 5
Жизненият път на Ботева 10
Ботевата чета — неокончателен списък на четниците, преминали Дунава с „Радецки“ . 17
Т. Боров — Издания на Ботевите произведения 22
Как прониква Христо Ботев сред народа . . 34
И. К. С. — Веществени спомени от Ботев . . 35
Проф. Ал. Бурмов — Научен институт Христо Ботев 40
Къщата-музей Христо Ботев в Калофер . . . 48
За изданията на Научния институт Христо Ботев 51
Дим. Осинин — Стогодишнината от рождението на Христо Ботев 54
Научната сесия на Българската академия на науките за Христо Ботев 60
Ботевата изложба 62

ИЛЮСТРАЦИИ

Христо Ботев — гравюра 3
Иванка Ботьо Петкова — фотография 11
Пътя на Ботевата чета — скица 19
Ботевите книги — фотомонтаж 23
Ботевите вестници — фотомонтаж 27
Христо Ботев — фотография 37
Книгите на даскал Ботьо — фотомонтаж . . 41
Къщата на Ботеви в Калофер — фотография 49
Идеал на българската младеж — рисунка от Б. Ангелушев 55

СПОМЕННАТА КНИЖКА ХРИСТО
БОТЕВ 1848—1948, ПОД РЕДАКЦИЯТА
НА Т. БОРОВ, ИЗДАДЕ
НАУЧНИЯ ИНСТИТУТ ХРИСТО
БОТЕВ И ОТПЕЧАТА В СОБСТВЕНАТА
СИ ПЕЧАТНИЦА ПРЕЗ
МАЙ 1949 ГОДИНА В 2000 ЕКЗ.